

A vak gyermekek fogalomkincse.

Írta: Herodek Károly.

A látó gyermekek fogalomkincsének megállapításával a gyermektanulmányi társaság szakszerűen és rendszeresen foglalkozik. Búvárkodásának már is sok praktikus irányú eredményét látjuk, melyet a nevelés-oktatásban az arra hivatott tényezők sikerrel alkalmaznak.

A vak lelki képességeinek vizsgálása is kétségtelenül nagyon sok becses anyagot fog rendelkezésünkre bocsátani, melyet haszonnal értékesíthetünk a vakok pedagógiájában.

Ismeretének tovább fejlesztését csak úgy eszközölhetjük, ha ismerjük az alapot, melyre építeni lehet. De nemcsak az alapot szükséges tudnunk, hanem ama fokozatokat is, melyek az ismeretszerzést megkönnyítik, továbbá azt a módot, mellyel lelki képességeinek megbontásához foghatunk s azokat értékükben becsesebbekké tehetjük. Alig nyílik értékesebb munkálkodásra feladat, mint az iskolába lépő vak gyermektől számon kérni azon mindennapi életben előforduló tárgyakat, melyeket szülői, testvérei s talán ő maga is használ, számon kérni a tárgyak tulajdonságait, meggyőződést szerezni arról, hogy milyen számképzetekkel és fogalmakkal lépik át az intézet küszöbét. Ez irányú vizsgálódásaimat a lefolyt iskolai év kezdetén, a beiratások alkalmával végeztem.

Evégből beiratás alkalmával 24 új növendékről egyseges Gyermek-vizsgálási lapot készítettem. Ezen vizsgálási lapot 3 fejezetre osztottam. Az első fejezetbe 8 legközönségesebb tárgynevet vettem fel, milyenek: asztal, szék, vonalzó, csengő, olló, korona, könyv, doboz. A második fejezetbe ugyancsak igen ismert tulajdonságneveket vettem fel, milyenek: hegyes, éles, vékony, vastag, egyenes, görbe és szegletes. A harmadik fejezetben a gyermekek számoló képességét igyekeztem számfogalmak és mennyiségek alapján kipuhatolni.

Megjegyzem, hogy átlag 8—10 éves vak gyermekekről van szó, amennyiben ilyen korban eszközöltetnek a felvételek. Van közöttük fiatalabb is, az ilyenek az óvóba nyertek felvételt; van közöttük olyan is, aki a későbbi, esetleg az iskoláztatás során veszítette el a

szemevilágát; zöme azonban születése óta vak és a 8—10 éves kort nem haladja meg.

A tárgyak és tulajdonságaik összeállításánál, amint az kitetszik, figyelemmel voltam arra, hogy csak olyanokat vegyek fel, melyek részben tapintás-hallás, részben tapintás által igen könnyen és jól érzékelhetők voltak. Az eredményt az idecsatolt táblázat mutatja.

Gyermekvizsgálási-lap.

24* vak gyerekről.

A fogalom neve:		Ismeri-e vagy sem:		
		igen	körülrva	nem
I. Tárgy- nevek.	Asztal	23	1	—
	Szék	23	1	—
	Vonalzó	13	—	11
	Csengő	18	—	6
	Olló	24	—	—
	Korona (pénz)	13	1	10
	Könyv	21	1	2
	Doboz	21	—	3
II. Tulajdon- ság nevek.	Hegyes	12	3	9
	Éles	11	7	6
	Vékony	4	10	10
	Vastag	7	9	8
	Egyenes	7	11	6
	Görbe	9	9	6
III. Számlálás	Szegletes	6	4	14
	Számoló tehetsége	jó 15	rossz 4	számlál 5

Ezen táblázatból látható, hogy a tárgyneveket a legtöbb ismeri. Legkevesebben ismerik a vonalzót, koronát

* Két növendék magasabb képzettségénél fogva nem vizsgáltatott meg. Egy növendék értelmi képessége bizonytalan.

és csengőt. Ezek magyarázatát a következőkben adhatom: Vonalzó szegény ember házánál ritkán fordul elő, ilyet e legszegényebb osztályból származó vak gyermeknek ritkán, vagy egyáltalán nincs alkalmja érzékelni. Innen van az, hogy jelentékeny százalék nem ismeri. Korona szegény embernek szintén nagy pénz, továbbá a köznép még mindig nem ezen a néven nevezi, nála krajcár, forint van, aminek oka a forintnak tényleges használata. Pengezni és kérdezni, vagy a vak gyermek kezébe adni és kérdezni, miféle pénze van, a tanulatlan szülők az intelligencia hiányánál, továbbá sokoldalú elfoglaltságuknál fogva nem értek rá. Hogy a csengőt nem ismerték fel egynehányan, ennek okát abban találok, mert emelvényes csengőt, melynek felül gombja van, mutattam be a gyermeknek. Miután a vak gyermek minden kézbe fogható tárgyat szeret megtapintani, a csengőt is kezébe vette és mivel ilyenformájú tárgy még a kezében alig lehetett, mivel továbbá a kézben tartott csengő hangja elváltozott, megtaláljuk magyarázatát, miért nem ismerték fel ő-an a csengőt.

Már a tulajdonság nevek között nagyobb és változatosabb eltérések mutatkoznak. Például a vékony fogalmát egyszeri érzékeltetés után csak 4 növendék ismerte fel, körülírva 10; és egyáltalán nem tudta 10 növendék megmondani. Legkevesebben ismerték a szegletes fogalmát: 6 azonnal felismerte, 4 körülírva és 14 nem ismerte fel.

Igen érdekes, hogy a bemutatott tulajdonságot milyen nevekkal illették. Például a hegyesre tűt, vagy kést mondott a gyermek; a szegletesre bököst; az élesre kést; a görbére karikást vagy gömbölyűt. Volt olyan növendék is, kiben a hegyes tárgy színérzetet váltott ki. Például a hegyesre azt mondta: fekete. Volt aki a tulajdonságot a tárgy nevével cserélte fel. Például midőn az egyenességet mutattam be, a gyermek azt felelte: fa. Finom tapintó érzékre vall, hogy az élességen észreveszi egyik gyermek a kés kissé tompa voltát és rámondja az éles tulajdonság helyett reszelőt.

Ít jegyzem meg, hogy sárszentmiklósi Láng János 10 éves teljeseen vak gyermek 73 verssel jött az intézetbe, azonkívül tudott 7 estéli és három reggeli imád-

ságot, az egyszeregyet és kisebb fejbeli számadásokat, melyet az apa ilyen felíratú listán nyújtott át: „Sár-Szt-Miklósi *Láng János* összes versei, melyeket idehaza tanult és tud, ezeket tessék tőle elkérdezni, mindet folyvást tudja.“ Szemelvények a gyűjteményből: Szántólegény dala. Magyar fiú. Fohász. Magyar vagyok. Bordal. Szegyet szeggel. A megfagyott gyermek. Nemzeti dal. Toldi Miklós első párviadala. Petőfi levele István öccséhez. Ki volt Árpád? Az aradi gyászdal (22 versszak) stb. Bámulatos emlékező tehetsége van a gyermeknek, hogy ennyi félélt képes megtartani.

Számképzete és fogalma valamennyi gyermeknek volt. A 24 közül csupán 5 gyermek nem számlált, ezek egyrésze óvós, másik része pedig gyöngébb felfogású gyermeknek látszik. 15 igen jól számol, fel egészen a százas körig, 4 pedig gyengébben. Ilyen materia mellett természetesen igen szép eredményeket lehet felmutatni.

Érdekes még annak megállapítása, hogy a későbbben megvakultak, vagy a gyengén látók előnyben vannak-e a születése óta megvakultakkal szemben, ha előnyben vannak, szembetűnő-e a plusz a fogalomkincs tekintetében.

Mielőtt erre a kérdésre rátérnék, meg kell jegyez-nem, hogy a vakok intézetébe nemcsak teljesen vak gyermekek nyerhetnek feltételt, hanem olyanok is, akik a népiskolában csekély látásuknál fogva társaikkal nem képesek haladni. Természetesen e tekintetben igen nagy körültekintéssel jár el az intézet és csak indokolt esetekben eszközli a felvételeket.

A későbbi korban megvakult gyermek, ha látási képességeinek fejlettségénél fogva az őt környező világról tudomást vesz, fogalomkincs gyűjtemény tekintetében határozottan felette áll a születése óta szemvilágát veszített vaknak, de olyannak is, ki zsenge-korban vakult meg. Az ilyennek lehet fogalma a színről, a tájék szépségéről, egy természeti jelenség nagyszerűségéről, azonban a tisztán látási képzeteken alapuló fogalmai lassanként még is csak elmosódnak emlékezetéből s oly helyzetbe jut, mint a veleszületett vaksággal sújtott egyén. A fogalom-szerzés módja tekintetében lényegesebb eltéréseket tapasztalni. A később megvakult gyermek rend-

szerint igen ügyesen fogja meg a kezébe kapott tárgyat, annak aprólékos részei után élénken érdeklődik és igyekszik lehetősen pontosan kitapogatni. Járásban, helyszíni tájékozódásban sokszor bámulatra méltó biztosságot mutat, a jól megismert helyen a látó sebességével futkároz és játszik.

Az úgynevezett gyengélátó képességgel sujtott, vagy ha vakokról beszélünk, megáldott gyermek sok mindenben felette áll az előbbi típusnak. Ezek az élesen eltérő színeket felismerik és megkülönböztetik. A tárgyakról nemcsak a vakoknál közismert tapintás érzékével szereznek tudomást, hanem igénybeveszik látóképességüket is. Nagyon természetes, hogy az ilyen gyermek fogalomkincse teljesebb, mint vak társáé, s megközelíti a látók fogalomkincs-gyűjteményét. Emezekétől azonban mégis több lényeges pontban tér el. Neki például nagyon homályos fogalma van egy gyönyörű tájképről. Az egyes tárgyakat megkülönbözteti, de az egész összkép nem alakul ki lelkében úgy, mint a látóknál. Vagy egy festménynél kiveszi az alakokat, látja az erős színeket, azonban annak összhangzatosságában nem képes zavartalanul gyönyörködni.

E rövidre fogott s vázlatos ismertetésből is kiviláglik, hogy mi minden értékes elemet bányászhatunk ki a vak lelkéből és megállapíthatjuk, hogy a megérzékelhető tárgyakat egy-kettő kivételével felismerik; a tulajdonságok megállapítása nagyobb nehézségbe ütközik s gyakran a tárgy nevével cseréli fel azt; végül az elvontszámítási menyniségek iránt csaknem valamennyi szeretettel viseltetik.

A siketnéma mint rendes (iskolai) és magántanuló.

Irta: **Schreiner Ferenc.**

Kellő körültekintés mellett minden mérlegelés kivétel nélkül értékeredményekhez vezet. Ez az eredmény azonban csak akkor bír gyakorlati beccsel, ha kizárólag tapasztalati tények egybevetése, összehasonlítása folytán támad. Ha az így nyert különbözet általunk eleve is megfelelőbb, célszerűbb és elfogadhatóbbnak tartott

vélemény javára dönti el a mérleget, akkor vélekedésünk helyességét megerősíti s kutatásaink eredményének tökéletesedését s így értékbeli elsőbbségét biztosítja.

A magyar siketnéma-oktatás, jóllehet az utóbbi évtizedben methodikájában tökéletessé, eredményeiben sokszor meglepő, a külföldieknek is méltó elismerését kivívott sikerüvé emelkedett, részletkérdéseiben mind amellet itt-ott még hiányokat, fogyatkozásokat mutat. Nemes lelkesedéssel, odaadással boncolja, vizsgálja mindenki a módszert, az elméleti útmutatásokat és elveket, a gyakorlati eredményeket és az azokat szolgáló kivitel módozatait. Az egyéni belátás különbözősége ilyenkor ezt vagy amazt ajánlja biztos útként a tökéletesedéshez. Az alakító munkának egyetlenegy válfaja sem marad szószóló nélkül. De meglepő és érdekes, hogy míg százféle különböző irányú, ellentétes, alárendelt, párhuzamos, stb. stb. féle és fajtájú terv, tanács, mód az ítélkezés és bírálat nyílt fóruma elé kerül: a százegyedik, vagy tán ugyanily joggal akár az első is csak meghitt, szűk baráti körben, félő titoktartás mellett, az elfojtott váagnak különös kifejezése kíséretében talál támogató erőre, ernyedetlen lelkesedésre és látszólag örök időkre szóló kítartásra. A progressivitásnak ez a módja, melyet a szakemberek zöme, eszményeinek egyedül tökéletesnek tekint, ez idő szerint még megfelelő költségbeli biztosítékok hiányában utolérhetetlen, majdnem megvalósíthatatlan utópia. Nem kevesebbről van ugyanis szó, mint arról, hogy a mai rendszerű itt-ott fogyatkozásokat feltüntető tanítási szervezettel szembe állítják a minden tekintetben tökéletesnek, ideálisnak vélt állapotot. Szembe kerül: az egy tanár 12—15 növendékkel és az egy tanár 1 növendékkel.

E két nézet valódi értékét megállapítandó megkísérlek párhuzamot vonni e kettő között. Ugy vélem, kezeim között bírom a tárgyilagos mérleget, midőn a mindkét téren szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján szembe állítom a siketnémát mint rendes tanulót a magán tanulóval. Ez a szembeállítás, míg egyrészt értékes és felhasználható gyakorlati eredményekhez vezethet, teljesen megvilágítja a kétféle nézet előnyeit és hátrányait.

Mi sem természetesebb, hogy midőn e két oktatási állapotot, melynek gyakorlati eredményeit a növendéklétszámtól eltekintve egyazon feltételek szabják meg, mérlegre teszem s értékelem, mindkettőt a lehető leggondosabb, minden körülményt számbavető vizsgálódás tárgyává kell tennem. A következő fejezetekben tehát vizsgálni kívánom a nyilvános iskolába járó több, s a magán uton képzett 1 gyermek körülményeit, hogy azután a végeredmény a

jobb és rosszabb, megfelelőbb és kevésbé célszerűbb, stb. számbeli eredményeinek egybevetésével általánosságban elfogadható, szilárd meggyőződéshez vezessen.

* * *

I.

Mindenek előtt számba kell vennem azokat a körülményeket, melyek a siketnémára, mint magán tanulóra általánosságban vonatkoznak. Teszem ezt annyival is inkább, mivel ezek, habár közvetlenül nem is, de közvetve bizonyára nagy mérvben befolyásolják magát a szorosabb értelemben vett tanítást (nevelést, oktatást.) Ugyannyira, hogy utóbbinak valósággal alapjaivá válnak.

Eme körülmények közül e fejezetben — eltekintve egyelőre a magán tanuló oktatásának abszolút individuális voltából eredő előnyöktől — egyebek mellett első helyen említtem *a szülők vagyosságát*. Ez a körülmény kétségtelenül előnyösebb helyzetet juttat a magán tanulónak a rendes tanulókkal szemben. A vagyonság kivétel nélkül mindenkinél, de különösképen a siketnémánál már az oktatás megkezdése előtt is oly dispositiókat teremt, melyeket oktatásunk célja szempontjából rendkívül becseseknek tudunk és ismerünk. Míg a szegényebb növendékeknél — igen csekély kivételtől eltekintve — az értelem tárgyi fejlesztéséhez, különösen az alsó fokon sokszor nagyon körülményes, nehezen megteremthető szemléletekre van szükség, a magán tanuló ezt illetőleg már kezdetben is gazdag lelki tartalommal rendelkezik, mely az ismétlődő helyzetek, viszonyok gyakoriassága folytán elég határozott, elég tiszta emlékképekben nyilvánul. A gazdag magántanuló sokat lát, sokat tapasztal. Igaz, hogy ennek értéke roppant viszonylagos, mert hiszen a falusi juhász gyermekének lelkében is gazdagon fel van halmozva a megnevezésre érdemes, a gyakorlati életben minduntalan felhasználható értékes anyag. Ámde a helyzetek sokfélesége, a más és más körülmények között jelentkező cselekvési formák, az ok és okozat közötti változatosság, a jelenségeknek más és más viszonyok között támadt különfélesége, a közvetlen környezetnek élénk, eseményekben gazdag élete; mind ezek, s az ezekhez hasonlók kézzelfogható bizonyítékai az előbbinek értéke-
sebb, fejlettebb volta mellett.

S végül erősíti feltevésünket még az a fontos körülmény is, hogy a magán tanuló siketnéma, az intézetek és szakemberek székhelyei miatt jelenleg kizárólag csak nagy, iparilag, gazdaságilag fejlett városokban él, mely tény, normális viszonyok mellett, egy-

magában is elég bizonyíték a magán tanuló lelki tartalmának gazdagsága mellett. A rendes iskolába járó siketnéma tanulók életviszonyai általában kevésbé változatosak, a cselekvés indítékaiban bizonyos egyhangúságot mutatók. És ez tisztán csak azért van így, mert a változatosság feltétele, illetőleg lehetősége ok és okozati viszonyban van a vagyoni nagyságával. Meglehet, sőt bizonyára úgy is van, hogy a rendes tanulók egyike szánkázhatik, másika korcsolyázhatik, az egyik mehet színházba, a másik cirkuszbba, az egyik kap új ruhát, a másik új cipőt, az egyiknél kanári van, a másikinál kétkerekű talyiga. Mindegyiknek jut valami a szórakozás eszközeiből. A tapasztalatoknak meg vannak ezekben is újabb formái; de az anyagi függés miatt csak nagy ritkán, évenként legfeljebb egyszer, kétszer jelentkezhetnek. Mily teljesen eltérőleg mutatkozik ettől — egyforma tények hatása mellett is — a magán tanuló lelki világának kifejlődése! Példaképen szolgáljon erre egyik növendékem esete. D.-t a vizsga napja előtt meglepték rendkívül szép, új ruhával. Tetőtől talpig tündöklött rajta minden. A vizsga sikeres letétele után szülei elvitték őt a cukrászdába, hol gyermeki vágyaival a netovábbig dúskálhatott az édes élvezetekben. Utána vizsgái díszebéd várt rá. Alig hogy befejezték a lakomát, gépkocsi érkezett, mely az egész családot kivitte a pályaudvarra, hogy nyaralási helyükre bevonúlhassanak. Számítva arra az eshetőségre, hogy a gyermek talán unatkozhatnék a vidék nyújtotta kevesebb élvezetek mellett, ellátták a legkülönbözőbb, érdekesebbnél érdekesebb játékszerekkel, szórakozási eszközökkel. Ime, mennyi hatás rövid időn belül! A rendes tanuló tán egész életében nem is részesül ezek egyikének vagy másikának élvezetében, tehát a mi szempontunkból az azok körül szerzett tapasztalatokban sem. Lám, egyik hátrány! De ha már az egyikből, másikkól neki is jut osztályrésze: az ily fajta hatások ily tömegével sohasem fogja szembe találni magát. Ez a másik hátrány. Pedig az ehhez hasonló esetek, úgy minőségben, mint mennyiségben, a magán tanulóknál majdnem mindennaposak. De ezzel egyszersmind meg is szokottak. És ez a tapasztalat, de főképen az abból folyó végeredmény a rendes tanuló javára süllyeszti a mérleget. Nevezetesen, a figyelem és a segélyével szerzett emlékkép intenzitása a magán tanulóknál ritkán oly fokú, mint a rendes tanulóknál. Utóbbi csak nagy-néha jutván a rendes, egyhangu, megszokott élettől eltérő, különösebb körülmények közé, azokat legkisebb elemeikben is kellőképen tudja becsülni, méltányolni, tehát megfigyelni is. Az ő szeméit nem kerüli ki semmiféle mozgás, alkat-

rész, tulajdonság; fürge szemei kutatásával sokszor csodálatos rövid idő alatt megrajzolta lelkében még csodálatosabb tökéleteséig az észlelteké képét. És ha előfordult, hogy növendékeinket cirkuszba vezetve, egy különben elég értelmes leányka a bohóc legmulatságosabban mókái közepette is azt tudakolta, mikor eheti meg már a magával hozott zsemlyéjét: növendékeink 99%-a az előadás végével, szerek és jelmezek nélkül is oly híven mutatták jeleikkel s arckifejezéseikkel a cirkuszi személyzet viselt dolgait, hogy csodálattal néztük őket mi is, kik közöttük élünk.

Látni való ebből, hogy amíg a magán tanulóknak lelki tartalma bővebb, gazdagabb, a rendes tanulóé szűkebb terű, de elemeiben határozottan élesebb, körvonalozottabb. Előbbieknél a mennyiség, utóbbiaknál a minőség az, ami az egyiknek is, a másiknak is bizonyos mérvű előnyt biztosít. Azonban, noha a tudás, tehát az oktatás eredménye szempontjából elvitázhatatlanul első helyen áll a képzet intenzitása, én részemről mind a mellett a magán tanulóknak juttatok ebben a tekintetben elsőbbséget, mivel a tanítás folyamán helyes útmutatás és vezetés mellett oly megfigyelési képességre tehet szert, hogy annak alapján a sokféle ismeret biztonságával és határozottságával meglepő rövid idő alatt felülmulja a rendes tanulót.

Az anyagi előny egy másik ténye a közvetlen életfenntartás módozataiban nyilvánul. Itt is szembe ötlük a lélekre ható képző elemeknek sokfélesége, változatossága. A lakás felosztástól, berendezéstől kezdve a ruházati és táplálkozási viszonyokig, karöltve a különböző szórakozási és egészségfenntartási módokkal a számtalan fajú és mennyiségű ingerek meghatározhatatlan nagyságával találkozunk. De még tovább is mehetünk. Az egyfajta tárgy és jelenségek alak, anyag, helyzet és időbeli változatai nem önmagukban is differenciáló hatásúak-e!? A hol pedig a képzetek különböző, de azonos jelei fogalmat építenek, ott a tudás biztos jelenlétével számot kell vetnünk. Teljesen más térre tartozik azután annak vitatása, vajon e tudás helyes is, megfelel-e teljesen annak a tudásnak, melyet több tapasztalat, helyesebb ítélet, biztosabb következtetés mellett a fejlettebb elme mutat? Itt csak azt óhajtjuk megállapítani, hogy adott körülmények között el lehet jutni a tudáshoz és pedig oly lelki folyamatokkal, melyek lényegükben megegyeznek a magasabb fejlettség folyamataival. És a mi szempontunkból a rendszeres oktatás megkezdése előtt ez a fő. Tehát a lelki működés módja és nem végeredménye! S ha már tévedések a gyermeki lélek fejlődésének folyamatai közben támadtak

is, de tegyük fel, hogy e tévedések általánosan, minden tekintetben, minden körülmények között nyilvánvalók, még akkor is a rendszeres nevelés, a céltudatos, megszabott irányban haladó tanítás könnyen javít rajtuk s amellet egy óriási előnyt talál a tanítandó alanyban: a lelki működések útjainak bejártságát. Ez a körülmény újból a rendes tanuló fölé emeli a magán tanulót. Nem szabad azonban feledni, hogy mind a kettő között mindenkor bizonyos viszonyosság áll fenn, mely a következő fejtegetések összességére vonatkozik.

A magán tanuló lakásának beosztása a legkülönfélébb mellék-helyiségekkel; a bútorzati felszerelés a bútornemek többféle változatával kezdve a különböző alakú szekrényektől, székektől, asztaloktól, tükröktől, melyek a háló-, ebédlő-, fogadó- és előszobában, kamrában, élettárban, konyhában, cselédszobában, fürdőszobában található, egész a faldíszítő-képek, dísztárgyak és pipereneműek sokféleségeig; az étel- és ruhaneműeknek sokszor megszámlálhatatlan válfajai, a legkülönfélébb ékszerek stb. stb., mind, mind oly eszközök, melyek a magán tanuló lelki tartalmát hathatósan növelik. De egyúttal ösztönzői is ama folyamatoknak, melyek összehasonlításhoz, itélethez és következtetéshez vezetnek.

Ezzel szemben a rendes tanuló lelkitartalma és érzelem világa aránytalanul szegényebb, sivárabb. A magán tanuló nagy ismeret-tömegéhez képest, az övé csak olyan arányú, mint a milyen szűk, dohos, sötét kis szobácskájának viszonya a nagy bérpalotához. De míg emez nagy tömegében nehezen áttekinthető, alagsoraival, emeleteivel, folyosóival, udvaraival labirintussá válik még a tapasztaltabbnak is, addig amaz kicsiségével, kevés mellékesével, csak a legszükségesebbnek kimért beosztásával, arányosságával, pontos szabályosságával könnyen áttekinthető, egyszerű s ter.észeti homályossága dacára is csodásan világos képet nyújt.

Magától értetődő, hogy e hasonlat nem vonatkozik csupán a lakás viszonyaira, hanem vonatkozik mind ama jelenségekre, melyek mint életszükséglet, egyszersmind a táplálkozás, ruházat és különösképen a szórakozások fogalmai alá sorozhatók. És amidőn szembe állítom e tekintetben a magántanuló gazdag bőségét a rendes tanuló szegényes lelki tartalmával, nem akarom azt mondani, hogy a gyémánt ragyogásának, vagy az osztriga ízének ismerete inkább képesíti előbbit ügyesebb, megfelelő tudóbb tanítási alannyá, mint utóbbi. Teljességgel nem. Csak megállapítani kívánom azzal azt, hogy a magán tanuló tárgyi ismeretei sokkal nagyobb tömegben található meg a környe-

zet szükségleteihez képest értékes anyagként, mint a rendes tanulóknál. És ami ezzel kétségtelenül egyfontosságú, vagy tán még fontosabb, hogy noha jölehet a rendes tanuló is bírálja életviszonyainak jelenségeit, megítéli őket s bizonyos, hogy következtetéseket is von, mind a mellett a magántanuló ebbeli tevékenysége a jelenségek ismétlődésénél fogva gyakorlottabb, a jelenségek változatosságánál fogva pedig több irányú.

A szülők vagyoniosságával szoros kapcsolatban fel kell említenem mint másik általánosítható, igen fontos körülményt a *szülők intelligenciáját*. Hogy e tény mily rendkívül nagy horderejű munkálkodásunkat illetőleg, azt mindennapi tapasztalat lépten-nyomon igazolja. Míg rendes növendékeink szülői — kevés kivétellel — az itt számba vehető viszonyok természeténél fogva alig vannak figyelemmel gyermekeik lelki fejlődése iránt, a magán tanulók szüleinek ebbeli ténykedései a legnagyobb elismerést érdemlik. Világosan mutatja a különbséget a következő képletszerű összehasonlítás. Tegyük fel, hogy a szülők nevelő hatása abban a formában és módban, melyben ma azt általánosságban tapasztaljuk, megfelel bizonyos normális állapotnak. Ha ezt a normális állapotot 0-sal jelöljük, úgy természetes, hogy a szülők nevelő hatása is általánosítva, 0-jelzésű lesz. Ezzel szemben, míg a rendes siketnématanulók szülői a kivétel igen csekély százalékával e 0 fokon jóval alul maradnak, a magán tanulók szülői nevelő hatásaikkal a 0-fokon felül állanak. Ezt az állítást a tapasztalat számtalan esetei igazolják. Rendes tanulóink — egy-kettő kivételével — az iskolázatás első hónapjaiban az elhanyagoltságnak jeleit és különös sokaságát hozzák magukkal. Ugyanez áll még némely, a képzése idejének végét járó növendékekről is, különösen ott, hol az externátus sokféle, áldatlan (?) félszűrségével kell küzdeni. Az ily fajta növendékeknél a rossz tulajdonságok egész halmazával kell számot vetni s a gyakorlati ember jól tudja, mennyi fáradságba és időbe kerül, míg csak félig-meddig is előkészíthetők a rendes oktatás kívánalmainak. Igaz, hogy ezek némelyikétől a magán tanuló sem ment, azonban nála ez esetleges fogyatkozásokat majdnem teljesen háttérbe szorítják, illetőleg csekély jelentőségűvé változtatják azok az óriási előnyök, melyek a rendes tanulóval szemben a szülők intelligenciájából folyólag mint tanítási előmunkálatok föltöbb értékesekek. A magán tanulót az oktatás kezdete sok tekintetben előkészítve találja.

A szülő értelmessége laikus szemekkel is belelát a lelki élet titkaiba. Jól tudja, hogy amit szeretettel és tapintatossággal belé-

plántálhat a gyermek fogékony lelkébe, azt a későbbi korban kialakuló magasabb értelem, akarat erő és jellemzilárdság sokszorosán megtéríti és meghálálja.

Nézzünk csak végig csupán játékszereiken: mennyi mindenféle, ami képez és fejleszt. A gyermek úgyszólván egész nap foglalkozik hol egyikkel, hol a másikkal. És tagadhatatlan, hogy kedvenc játékaik között ott találhatjuk a képeskönyvek sokféleségét, a fekete és színes ceruzákat, a palatáblát palavesszővel, füzeteket, papírlapokat. Szívesen foglalkozik valamennyivel órahosszat is, s hogy nem eredménytelenül, azt bizonyítja a példák sokasága. Csak egy-kettőt említek közülök:

Gyuri öt éves korában, a tanítás megkezdése előtt, már ismerte az összes nyomtatott nagy betűk alakjait. Szülei, különös nevelői tapintattal, készíttettek számára cinkből betűtípusokat, a nyomtatott nagybetűk egyszerű vonalalakjainak megfelelőleg. Ugyanakkor szerezték be „Faragó bácsi képeskönyvé-“t s annak minden ábrája alá megrajzolták a betűtípusok egyszerű vonalai szerint az odavonatkozó grafikai képet. A kis fiú csupa játékból kirakosgatta betűtípusaiból a látott szókat, majd pedig másolgatta őket és így meglepően rövid idő alatt megtanulta az említett képeskönyv összes ábráinak szóalakjait. Ugyan ő hat éves korában már ismerte az órát és a hét napjainak neveit. Természetesen ezeket is csak nyomtatott betű alakjaiban. Fel kell említenem, hogy különösen tehetséges fiúcska, ki nagy érdeklődést és figyelmet tanúsít minden iránt, és e tekintetben kivételt képez a fentebb említett, általánosítható körülményekből vont következtetések alól. Ő órahosszat is képes ellapozgatni a lexikonban és minden tévedés nélkül meg tudja mutatni, hogy melyik kívánt kép melyik kötetben található. Az abstrakcióban annyira fejlődött, hogy — mint siketnéma — hat éves korában is ismeri már Budapestnek térképét.

De erősítsék meg a fenti állítást a siketnémák budapesti állami intézetének magán tanulóinak közül a következők esetei is:

Frigyes kilenc éves korában, két évi tanítás után már különös előszeretettel nézegeti s olvasgatja a napilapokat s nem egyszer lepi meg a szüleit ily fajta fogós kérdésekkel: mi ez „parlament“? mi ez „keleti kérdés“?

Alice, ki vokális hallású, a rendszeres oktatás megkezdése előtt néhány könnyebb szót igen szépen tudott kiejteni. Szülei, szakférfiak ajánlatára maguk próbálgatták vele az ajakleolvasást és mit laikus módon fáradhatatlan munkával próbálgattak, azt néhány optikailag kevésbé összetett szónek elsajátítása sikerként koronázta.

Ez a néhány példa, — ámbár csak alig számbavehető kis töredékét adja a szülői nevelő hatások nagy tömegének, — eléggé megvilágítja annak a munkának fontosságát, mellyel a szülők intelligenciájukból folyólag a nevelés-oktatás céljait szolgálják. Ezt a munkát mi nagynak és értékesnek ismerjük. Nevezetesen: a siketnéma szülője előtt könnyen magyarázható, érthető okok miatt, aggodalommal vegves fájdalommal áll fogyatékos gyermeke jövője. Teljes tudatában van annak a nagy hátránynak, mellyel gyermekének érzéki fogyatkozása miatt az életben egyre meg kell küzdenie. Azért mindent elkövet, mit gyermeke boldogítására jónak lát és talál. Neveli, oktatja minden irányban, lesi kicsinye minden gondolatát, minden vágyát. És hogy mentől tovább halassa gyermekének fogyatkozása feletti eszmélése idejét, jókor gondoskodik, hogy minél több testi és lelki örömeiben legyen része. Nincs a gyermeki vágnak az a különlegessége, mit a szánakozással, részvétellel vegyes szülői szeretet megtagadhatna, nincs a kívánságnak, vagy akár követelésnek oly szertelensége, mit teljesítetlenül hagyhatna. Mert úgy véli a szülő, — néha csak sejtve, gyakrabban pedig meggyőződésből — hogy mit gyermeke érzésben, vágyban, kívánságban, akaratban kifejezésre juttat: szükséglet, melynek kielégítése mindenkoron csak hasznára válhatik. Ez a törekvés, éppen fogyatékosaink szempontjából, bizonyos mértékig helyes is. De csak bizonyos mértékig. S jó meg kell figyelnünk, feltétlenül észre kell vennünk, hol kezdődik a határ, melyen túl, félszeg kinövéseket elkerülendő, többé nem mehetünk.

A határ túllépése kinövéseket eredményez, amelyek közül a magántanulóknál általános jelenségek: az *elkényeztetés*, valamint az *akarat* és *önállóság hiánya* igen gyakoriak.

Feltéve, hogy az akarat és önállóság hiánya elkényeztetésből származott, tehát pszichikai átruházásból, úgy jelentősebb következményektől nincs miért tartanunk. A veszély közelről sem oly nagy, mint aminőnek különös előszeretettel és nem ritkán helytelen irányú megfigyelések alapján hangoztatni szokták. Hiszen gyermekkel állunk szemben, még hozzá oly gyermekkel, ki már élete zsenge korában szakavatott nevelői kézbe kerül. Es aki tudja, hogy mit jelent a siketnémára tanítójának, tanárának nevelői munkássága, könnyen megérti, hogy a rendelkezésre álló és a gyermek lelkét hathatósan idomító eszközök, módok vagy akár alkalmak százféle fajával — akár közvetve, akár közvetlenül — aránylag igen rövid idő alatt helyes és megfelelő csapásra lehet terelni a lelki élet fejlődését.

Itt még csak röviden annyit szólok, hogy e szempontból a rendes tanulóknál elkényeztetést ritkán tapasztalni. Kényeseknek ők is kényesek bizonyos tekintetben, de nem elkényeztetettek. Alkalmazkodniók kell a nélkülözések, mellőzések különböző eshetőségeihez, és ha nekik is támadnak vágyaik, kívánságaik, ezzel vagy emezzel elégedetlenek: általános emberi vonásként senki tőlük ezt zokon nem veheti. A rendes tanuló iskolai idején kívül sokat tesz, vesz. Apróbb parancsokat végre kell hajtania, kisebb megbízásokat teljesítenie. Ítélete ilyenkor a jobb vagy rosszabb mérlegelésére szorítkozik, cselekvései kivitelében gondolkodik; választ eme vagy ama cselekvési forma között, akarata fejlődik, s önállóságra tesz szert. Ez a magán tanulóknál sohasem, vagy nagy ritkán tapasztalható. Egyik magán tanuló növendékem kíséret nélkül soha még nem volt kint az utcán, míg rendes tanulóink közül még az első osztályos hét éves kis növendékeink némelyike is kénytelen Újpestről és Kőbányáról iskolába járni Ennek dacára, évek óta semmiféle veszély nem érte őket. Rendes tanulóink javarésze egyedül megy boltokba bevásárolni, a magán tanulók soha. Arra is volt eset, hogy rendes siketnéma növendékeink egyike-másika vizsga után egyedül utazott haza távolabbi vidéken lakó szüleihez.

A rendes tanulók önállóságukkal, akaraterejükkel bátorságukat is növelik, mihez számtalan példával szolgálhatnak. Itt is fölényel bírnak a magán tanulók felett, kik sokszor a* látszólagos nehézségekkel sem mernek megküzdeni.

Az e fejezetben tárgyalt általános vonásokon kívül vannak még mozzanatok, melyek a magántanulók összeségére vonatkoznak, de miután ezek már szorosabb értelemben vett *tanítási kölcsönhatások*, azokat kellő helyen a második és további fejezetben foglaltak között fogom felemlíteni.

Közgyűlés.

F. évi július hó 3-án és 4-én tartotta a „Siketnéma-intézeti tanárok országos egyesülete“ rendes közgyűlését Egerben, a vármegyeház dísztermében. A vármegye, Eger város közönsége és a helyi sajtó elejétől fogva egyaránt a legnagyobb érdeklődéssel és figyelemmel kísérte ezen az egyesület történetében feledhetetlenné vált közgyűlést. A gyűlésen megjelentek az egri biboros érsek és az egri káptalan képviselője, a főispán, az alispán, a kir. tanfel-

ügyelő, a polgármester, főjegyző, a Hevesvármegyei és egri intézetek, iskolák, intézmények, hivatalok küldöttsége ill. képviselői, továbbá a megyei és városi ujságok, folyóiratok szerkesztői stb. stb. gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi minister úr táviratban, Wlassics Gyula, a közigazgatási bíróság elnöke levélben üdvözölte a közgyűlést stb.

A gyűlés első napját jórésben az egyesület belső ügyeinek tárgyalása foglalta le. Az elnöki megnyitó után a titkár, a szerkesztő és pénztáros jelentése; s ezek után az évi költségvetés megállapítása következett.

E napon olvasta fel értekezését *Szotfrid József* „A siketnéma-intézeti tanárok anyagi ellátásáról,“ melynek keretében ügyünk eszményi és humános voltát fejtegette. Megjelölte az irányt, melyben a jövőben haladni kell, körvonalazta társadalmi helyzetünket, felettes hatóságunkhoz való viszonyunkat, a képzést, fizetésügyet s mindazon jogos kívánalmakat, amelyek kielégítésre várnak, hogy megfelelhessünk mindazoknak a követelményeknek, melyeket hivatásunk, a társadalom s családunk tőlünk megkíván. Végezetül felsorolta az erkölcsi s anyagi célok elérésére szolgáló eszközöket. A gyűlés második napjának első tárgya volt *Kliss Lajos* értekezése: „A túlkoros siketnémákról.“ Ez értekezés gerincét a következő pontok képezték:

1. A legutóbbi tanév statisztikai adataiból itélve, meglevő hazai siketnéma-intézeteink, ha valamennyien teljes 8 évfolyamúvá fejlődnek is ki, tanulásra alkalmas korú siketnémáinknak körülbelül csak 45%-át fogadhatják be falaik közé. E szerint a tanulásra alkalmas és arra igényt tartó siketnémáinknak mintegy 55%-a, intézeteinknek elégtelen száma miatt, önhibáján kívül, előreláthatólag a messze jövőig nem részesülhet rendszeres nevelő-oktatásban.

2. Ez utóbbiak mostoha sorsán legalább némileg enyhíteni az államnak nemcsak kötelessége, de érdeke is. Kívánatos tehát, hogy amíg a szükség parancsolja, a 10 éves életkorukat meghaladott s a tanintézetekből bármilyen ok miatt is kiszorult siketnémák számára átmeneti intézkedésként valamennyi hazai siketnéma-intézeteinkkel kapcsolatban évről-évre egy-egy úgynevezett rendkívüli tanfolyam létesíttessék és tartassék fenn. E tanfolyamokon a túlkoros siketnémák megfelelő szervezet és rendszer mellett 1, esetleg 2 évig tartó oktatás keretében legalább is annyi ismeretet sajátíthatnak el, mint amennyit tantervünk intézeteinek 2 első osztálya számára előír.

3. E rendkívüli tanfolyamokra a 11—14 éves siketnémák 2, a 15—18 évesek ellenben 1 tanéven át részesítendőök oktatásában

4. Az ily tanfolyamokon a tanítás heti 30 óra keretében külön tanerőkkel, — végső szükség esetén azonban, s ott, ahol ez lehetséges is, óratöbbletekkel oldandó meg. E tanfolyamok fentartási költségei (tanerő díjazása és szükség szerint a növendékek segélyezése is) az államot fogják terhelni, mivel az eddiginél kiterjedtebb társadalmi támogatásra nem lehet számítani.

5. Egyelőre kísérletképen csupa olyan növendékekből kell 1—2 ilyen tanfolyamot létesíteni, akik eltartási díjaikról maguk gondoskodnak, hogy az állam az első évben csupán a tanerők díjazását viselje. A szerzendő tapasztalatok alapján azonban később általánossá teendő az ily pótló oktatás azzal, hogy a létesítendő összes tanfolyamokra segélyezett növendékek is felvételt nyerjenek.

6. Az intézeteknek kötelességévé teendő, hogy a felvételért folyamodók közül első sorban a 10 éves, tanulásra alkalmas összes siketnémákat vegyék fel és csakis ezek igen sürgős érdekeinek teljes kielégítése után terjesszék ki fokról-fokra a felvétel kedvezményét a fiatalabbakra is.

Az e pontokból folyó határozati javaslat azon hozzáadással fogadtatott el, hogy a tervezett tanfolyamok növendékei ne csupán elméleti oktatásban részesüljenek, hanem játékszerek, háziesszékők készítése útján kézügyességi oktatásban is.

Az indítványok során 1. Klis Lajos, volt egyesületi elnök, nagy lelkesedéssel örökös tiszteletbeli elnökké választatott.

2. Elhatározatott, hogy felkéri az egyesület mindazon városokat, ahol siketnémák számára intézet áll, hogy Cházár András emlékére egy utcát nevezzenek el — lehetőleg azt, amelyben az intézet van.

3. Elhatározatott, hogy irassék össze a magyar siketnéma-oktatás irodalma.

A tisztújítás eredménye a következő: Elnök: Németh László (Kecskemét), alelnök: Gácsér József (Debrecen), titkár: Kegler Ferenc (Budapest), jegyző: Szentgyörgyi Gusztáv (Vác), pénztáros: Völker József új (Sopron), szerkesztő: Gönczi Gyula (Kecskemét). Választmányi tagok: Borbély Sándor (Vác), Klug Péter új (Szeged), Mlínkó István új (Eger), Nagy Péter új (Kolozsvár), Szotfrid József (Vác), Váradi Zsigmond (Körmöcbánya). Póttagok: Plichta Béla (Szeged) és Govrik Béla (Debrecen). Számvizsgálók: Palatinus N. Károly (Kaposvár), Medgyesi János (Budapest), Rédigér Károly (Arad).

E közgyűléssel kapcsolatban megemlíjtük még, hogy az egyesületet a város hivatalos fogadással tüntette ki, tiszteletére ugyancsak hivatalos társas vacsorát rendezett.

Gyűlés után (4-én, vasárnap délben) megkoszorúzta az egyesület Dobó szobrát, ahol Borbély Sándor igazgató beszédet mondott, Záborszky Árpád tanár pedig szavalt. Eger város nevezetességeinek megtekintésén kívül, egy egész napra terjedő tanulmányi kirándulást is tettek a gyűlés tagjai az ózdi vasgyárba. **K.**

Törvényes rendelkezések a gyógypedagógiai oktatást illetőleg a külföldön.

Dánia.

1807. április 17. Királyi rendelet a Kopenhágában létesítendő siketnéma-intézetre vonatkozólag. A király elrendeli, látván az országban található siketnémák nagy számát, hogy miután ezen szerencsétleneket rendes iskolában tanítani nem lehet, Kopenhágában nyilvános intézet létesítessék a siketnémák számára.

Hogy ezen intézet ismert és látogatott legyen a következő szabályzatot rendeljük el és hirdetjük ki:

1. §. Az intézet célja, hogy a siketnémákat a gyakorlati élet számára kiképezze.

2. §. A fiúk 8—14 éves korban, a leányok, mert értelmük fejlettebb, 7 éves korban vétetnek fel. Ha a két nemű növendékek külön szét nem választatnak, a leányok 13 ik életévükön túl nem maradhatnak az intézetben. A felveendő növendékek értelmi gyengeségben, vagy a tanítást akadályozó betegségben ne szenvedjenek.

3. §. A növendékek 3 csoportra oszlanak s az igazgató részéről bemutatott s a királyi cancellaria részéről jóváhagyott tanterv szerint taníttatnak.

4. §. Tanórákon kívül a növendékek hasznos foglalkozást űznek. A rend és tisztaság pontos betartására gond fordítandó, az erkölcsi nevelés a testi neveléssel karöltve halad.

5. A szorgalmi idő 5 évben állapítatik meg, kivételt az igazgató javaslatára a királyi cancellaria tehet, de leányok 13 éves koron túl nem maradhatnak az intézetben.

6. §. Az intézetből kilépő, de Kopenhága, vagy külterületen lakó vidéki siketnémák felett az intézet igazgatója gyámi és felügyelői jogot gyakorol. A gyámkodás fiúknál a tanonckor befejezéséig, leányoknál férjhezmenetelükig tart. Vidéki városokban és községekben az igazgató helyét a község plébánosa tölti be.

7. §. Az intézetet az igazgató vezeti a dán cancellaria felügyelete mellett.

8. §. A felveendő gyermekek száma 40-ben állapítatik meg.

A következő szakaszok a tanerők számáról, fizetésről, a növendékek tápdíjairól intézkedik.

A 11. §. minden növendék tápdíját 70 tallérban állapítja meg, melyet vagy a növendékek szülei, vagy szegénység esetén a kerület, vagy a növendék illetékes községe tartozik fedezni.

A 12. §. megállapítja, hogy az intézet összes kiadásai a kincstár részéről fedeztetnek.

1817. április 2. Királyi rendelet a siketnémák kötelező oktatását illetőleg.

Dánia összes siketnéma gyermekei, akik tanításra alkalmasak s akik a szabályszerű életkort elérték a kopenhágai intézetbe küldendők, hogy itt taníttassanak, kivéve ha a szülők vagy hozzátartozók igazolják, hogy gyermekük az intézeten kívül, a királyi cancellaria által elégnnek és megfelelőnek ismert módon oktatást nyert.

1880. március 22. Törvény a siketnémák oktatásának rendezéséről.

1. §. A siketnémák kopenhágai intézetében az oktatás a jelnyelv segélyével (dactilológia) történik.

2. A hangzó beszédre tanítás céljából Fredericiában 100 növendék befogadására képes részben internátusos, részben externatusos intézet létesíttetik. E célra 217.000 kor. hitel engedélyeztetik. Az intézet 1881-ben kezdi meg működését. Kiadásai az 1881—82. évi költségelőirányzatban állapítatnak meg.

3. §. A kivitel módzatait állapítja meg.

1890. április 11. törvény a Nyborg város által felajánlott telken 140 siketnéma befogadására szolgáló intézet, továbbá a Federiciai intézet mellé előkészítő-iskola (70 gyermek) létesítése iránt intézkedik.

1893. március 29. törvény a tanárok és tanítónők fizetését s a növendékek (létszámát osztályonként 13-ban) állapítja meg.

1901. március 20. törvény a közsegélyre szorultakról szóló 1891. április 9. törvényt olyképmódosítja, hogy a község részéről a vakok, siketnémák, hülyék, örültek, eskórosak, betegek, tüdővészések, stb. tanítására, eltartására fordított költségek nem tekintetnek közsegélynek, ha a segélyezettek állami intézetben taníttatnak vagy ápoltatnak, vagy az állam által elismert intézetben, vagy állami felügyelet mellett családoknál helyeztetnek el.

1857. január 21-én hozott törvény a vakok intézetének felállításáról intézkedik s 3. §. kimondja, hogy szegénység esetén a növendékek díjmérséklésben, vagy díjengedésben részesülnek. A költségeket az állam fedezi (60 növ.)

1902. február 21. Gyengeelméjűek és hülyék elhelyezésére vonatkozó törvény 11. §. kimondja, hogy a szegénysorsu hülyék és gyengeelméjűek után az eltartási díj 600 kor. évente. Az eltartási költség felét az állam fedezi.

Angolország.

42. t. c. 1893. szept. 12. Törvény a siketnémák és vakok jobb elemi oktatásáról való gondoskodás tárgyában Angolország és Walesben (Vict. 56. és 57., 42. cikk.)

Királyné ő Felsege, a felsőház és a képviselőház hozzájárulásával, akik a jelen országgyűlésre összejöttek s azok nevében határozza a következőket:

1. §. 1. Az 1876. évi elemi népoktatási törvény rendelkezése, mely szerint minden gyermek megfelelő elemi oktatásban részesítendő, a siketnéma vagy vak gyermek szüleire is kiterjesztetik, s azon ok, hogy a gyermek siketnéma vagy vak magában ne legyen elfogadható ok — kivéve, ha a siketnéma gyermek 7 éven alul van, — hogy ilyen gyermek iskolába ne járjon, vagy megfelelő elemi oktatásban való részesítése elhanyagoltassék.

2. Azon tény, hogy a vak vagy siketnéma gyermek lakásához nincs bizonyos távolságban nyilvános iskola, magában véve nem szolgálhat elfogadható kifogásul, hogy a gyermek iskolába ne járjon, vagy megfelelő elemi oktatásban való részesítése elhanyagoltassék.

2. §. 1. Minden iskola hatóságának kötelessége, ezen törvény rendelkezése alapján, hogy a kerületükhöz tartozó vak és siketnéma gyermekeknek lehetővé tegye, — amennyiben kielégítő és megfelelő elemi oktatást más módon nem nyernek, — hogy a közoktatásügyi osztály által elismert ilyen létező intézetben oktattassanak, s e célból vagy létesítsenek, vagy átvegyenek és tartsanak fenn ilyen nyilvános intézetet, vagy a közoktatásügyi osztály által megállapított támogatással ilyen nyilvánosnak elismert intézet felállításához, kibővítéséhez és fenntartásához hozzájáruljanak s ha szükséges és tanácsos, intézkedéseket tegyenek, hogy vak vagy siket gyermekek az iskola közelében alkalmas családoknál elhelyeztessenek.

2. Az iskola hatóságnak kötelessége nem terjed ki olyan gyermekekre, kik

- a) hülyék vagy gyengeelméjűek, vagy
- b) dologházban, vagy intézetben vannak, a hová a dologházi gyámok helyezték el,
- c) a gyámok által elhelyezettek.

3. Ahol az iskola hatóság más hatóság által fenntartott nyilvános iskola felállításához, kibővítéséhez vagy átalakításához hozzájárul, a közoktatásügyi osztály részéről jóváhagyott feltételek között gondoskodás történjék arról is, hogy a hozzájárulás összege, az iskola nyilvánosságának megszűnésével, visszafizettessék.

3. §. A hozzájárulás feltételeiben a közoktatásügyi osztály által jóváhagyott módon a segélyezett iskola felügyelő tagjai közé a segélyező hatóságnak tagként való alkalmazása is megállapítható, amennyiben azt a közoktatásügyi osztály célszerűnek és szükségesnek tartja.

4. §. Az iskola hatóság a jelen törvény szerint:

a) iskolaszék alá tartozó területen, maga az iskolaszék;
 b) (nem iskolaszék alá tartozó területen, valamely járási hatóság, mely a jelen törvény értelmében ezen teendőjét népoktatási bizottság kiküldése által gyakorolja; addig is míg ilyen bizottság megalakul a gyámhatóság, vagy városi tanács, vagy közegészségügyi hatóság, megalakítván egy iskola látogató bizottságot, a felügyeletet ezen bizottság útján gyakorolja).

5. §. 1. Kötelességeinek ezen törvény szerinti teljesítésében az iskola hatósága más jogok sérelme nélkül, ugyanolyan jogokkal bír, mint az iskolaszék az iskola felszerelését illetőleg; ennek költségeire a közoktatásügyi osztály engedélyével kölcsön vehető fel.

2. A jelen törvény értelmében alakított iskola hatóság költségei a felhasználható alpból fizettetnek, vagy ahol a hatóság maga a gyámhatóság, a községi szegény alpból fedeztetnek.

(3. Két vagy több iskola hatóság is egyesülhet egy testülettel s ez esetben az (1870) népoktatási törvény 52. §. alapján ezen hatóság tagjai alakíthatnak egy iskolai hatóságot.

4. A nyilvános közpénztár ezen törvény végrehajtása költségeihez kölcsönt nyújthat, mely 5 év alatt törlesztendő. A kamatlábot (mely $3\frac{1}{2}\%$ kisebb nem lehet,) a kincstárnok megállapítása szerint fizetik úgy, hogy a kincstárnak vesztesége ne legyen.)*

(6. §. Ha a közoktatásügyi osztály tapasztalja, hogy az iskola hatóság ezen törvény rendelkezéseinek nem tesz eleget, akkor

1. a népoktatási törvény 27. §. szerint jár el (1876) vagy,
 2. az iskola hatóságát a gyermek elhelyezési és eltartási költségének fedezésében elmarasztalja, s ezen megállapított összeg az iskola hatóság tartozása leendő.)*

7. §. 1. A vak és siketnéma gyermekek elfogadására jogot nem nyerhet valamely intézet, ha

a) magán nyereszkesedésre alapított vállalat,
 b) ha nem iskola hatóság igazgatja, vagy évi kiadásainak legalább $\frac{1}{3}$ a községi segély vagy állami hozzájárulás nélkül is nincs biztosítva, vagy ha a közoktatásügyi osztály részéről jóváhagyott s közhírré tett szabályzaftal nem bír,

c) ha Ő Felsége iskola felügyelőinek, vagy az iskola hatóság tagjainak nem áll minden időben megvizsgálhatóvá,

d) ha ezen törvény tanügyi követelményeinek meg nem felel.
 2. Minden így elismert iskola az 1876. évi népoktatási törvény 11. §. értelmében nyilvános elemi iskola jellegével bír.

3. Az elismerés évente adandó meg.

4. Ezen szakasz szerint községi hozzájáruláshoz a szülők részéről fizetett összegek is hozzá számítandók.

8. §. 1. Ha jelen törvény szerint a gyermek nem nyilvános

* A (bezárt rendelkezéseket az 1902. évi népoktatási törvény VII. Ed-ward 2. 42. tc.) megszüntette.

iskolába jár, hitfelekezetének megfelelő vallásos oktatásban kell hogy részesíttessék és pedig az iparoktatási törvény (1876) határozmányai szerint.

2. Az erre vonatkozó szabályzat a törvényhozás mindkét háza elé terjesztendő.

3. A kihelyezett gyermekek vallásos nevelése érdekében a kihelyezés a szülőkkel egyetértőleg olyan családnál történjék, akik a fenti törvény követelményeinek megfelelnek.

4. A jelen törvény szerint elhelyezett gyermek vallásos nevelése a szülők akarata ellenére nem történhet s erre vonatkozólag a gyermek elhelyezésekor a szülőkkel megegyezés hozandó létre.

9. §. 1. Ha az iskola hatóság bármely vak vagy siketnéma gyermek után költségeket vállal el, a gyermek szülői bizonyos heti összeget tartoznak megtéríteni, mely közös megegyezés alapján megállapított, vagy ha megegyezés nem jön létre, sommás bíróság dönt véglegesen s ezen döntés alapján az iskola hatóság az összeget végrehajtás útján szerezheti be.

2. Az iskola hatóság feladata, hogy jelen szakasznak érvényt szerezzen s az e módon nyert összegek az iskola kiadásainak fedezésére szolgálnak.

3. Az illetékes hatóságnak jogában áll a megállapodást megszüntetni, vagy megmásítani.

10. §. 1. A vak vagy siketnéma gyermek szülői segélyezés esetén semmi jogaikban rövidséget nem szenvedhetnek.

2. Segély nem adható, ha a gyermek nem a szülő részéről választott elismert iskolában helyeztetik el, valamint nem tagadható meg, ha a gyermek jár, vagy nem jár különösen elismert iskolába.

11. §. A népoktatási 1870—1891. évi törvény értelmében vak vagy siketnéma fiú vagy leány 16 éves korig gyermeknek veendő, s az iskola kötelezettség ilyen gyermekre a 16 éves korig terjed ki és ennek keresztül vitele érdekében a hivatkozott törvény rendelkezései irányadók; teljes vagy részleges felmentés is csak e szerint adható.

12. §. Semmi határozat nem akadályozhatja meg, hogy a közoktatásügyi osztály bármely elismert iskolának államségélyt nyújtson olyan mértékben és feltételek alatt, mint azt a közoktatásügyi osztály egyszersmindenkorra, vagy folytatólagosan megállapítja.

13. §. 1. 1894 július 1-étől kezdve a gyámhatóságnak a vak és siketnéma gyermekeknek iskolába való elhelyezési joga megszűnik, kivéve, ha a gyermek

a) gyengeelméjű vagy hülye;

b) már valamely dologházban vagy intézetben elhelyezve van.

c) ha tápszülőkhöz már kihelyezett.

2. A gyámhatóság részéről elhelyezett gyermekekről ezen hatóság jogkörének 1894 július 1-ével való megszüntetével 6 hónapon belül az illetékes iskolahatóságnak jelentést tesz a gyámhatóság.

14. §. A közoktatásügyi osztály minden évben jelentést tesz a törvényhozás mindkét házában a jelen törvény értelmében az elmúlt évben történt intézkedésekről, s ezen jelentésben az okok felemlítésével azon intézetek is felsorolandók, melyek elismerést nyertek, vagy azt elveszítették.

15. §. Jelen törvényben, a „vak“ elnevezés alatt olyan gyermekek értendő, aki nem tud a népiskolai könyvből olvasni; „siket“ alatt, aki a hallók iskolájában az előadást nem hallja meg, „iskola“ alatt olyan intézetek, melyekben vakok vagy siketek elhelyeztetek s taníttatnak, vagy tanulni bejárnak, „elemi oktatás“ alá az iparos oktatás is bennértendő, akár az iskolában nyújtják akár nem, „eltartás“ alatt ruházat is értendő, „kiadások“ alatt, ha a gyermekre vonatkozik, az intézetben tartózkodás s eltartás, valamint a kihelyezés, továbbá az intézetbe vagy onnan való elvitel költségei értetnek. Egyéb kifejezések az 1870. és 1891. népoktatási törvény szerint értelmeztetnek.

2. A jelen törvény szerint az intézetben lakó, vagy kihelyezett gyermek azon községbe tartozik, ahonnan az intézetbe küldetett.

16. §. Jelen törvény hatálya nem terjed ki Skót- és Írországra.

17. §. Jelen törvény 1894. január 1. ével lép hatályba.

18. §. Jelen törvény címe, 1893. évi elemi népiskola törvény (Vak és siket gyermekek) az 1870. és 1891. évi népoktatási törvény kiegészítését képezi.

Elemi népoktatási (fogyatékos és eskóros gyermekek) törvény 1899. (Victoria 62. és 63., 32 t.-cikk.)

Törvény a fogyatékos és eskóros gyermekek jobb gondozása tárgyában. (1899. aug. 9.) 1. §. (1.) Iskola hatóság, mely az 1893. évi elemi népoktatási (vak és siketgyermekek) törvény értelmében alakult, a közoktatásügyi osztály jóváhagyásával belátása szerint intézkedhet, hogy a) a kerületébe tartozó olyan gyermekek, akik nem hülyék s nem teljesen értelem nélküliek, de fogyatékoságban szenvednek azaz, akik szellemileg, vagy testi-leg annyira fogyatékosak, hogy a rendes népiskolákban nem oktathatók, de még is megfelelő módon képezhetőek, oktatásban részesíttessenek.

b) olyan eskóros gyermekek, akik nem hülyék, de súlyosabb bajuk miatt népiskolába nem járhatnak, megfelelő képzést nyerjenek.

2. Az iskola hatóság kötelessége, hogy minden szülőnek segítségére legyen, aki a gyermekét a jelen törvény rendelkezései alá tartozónak véli, abban, hogy a gyermek a szülő óhajára megvizsgáltassék. Ha ezt az iskola hatóság elmulasztaná, jelen törvénnyel ellenkezésbe jut.

3. Hogy mely gyermek fogyatékos, vagy eskóros, minden esetben szakértő részéről állapítandó meg. A vélemény a közoktatásügyi osztály részéről megállapított alakban szerkesztendő.

4. Jelen szakasz rendelkezéseinek megfelelőleg, minden szü

lő kötelessége, hogy gyermekét hatósági felszólításra megvizsgálta s aki ezt tenni vonakodnék, sommás uton 5 fontig terjedhető bírsággal büntethető.

2. §. 1. Ha az iskola hatóság a kerületébe tartozó fogyatékos gyermek létezéséről bizonyosságot szerez, annak tanítása érdekében intézkedéseket tehet az alábbi módokatoknak teljesen, vagy részben való alkalmazásával:

a) a közoktatási osztály részéről elismert kisegítő osztályban való felvétel,

b) ilyen iskola közelében való elhelyezés, vagy

c) saját intézet, illetve iskola létesítése útján.

(Folyt. köv.)

HAZAI HIREK.

Személyi hír. Ő felsége, a m. kir. vallás és közoktatásügyi minister úr előterjesztésére Sarbó Artur dr. budapesti kir. tudományegyetemi magántanárnak az egyetemi rendkívüli tanári címet adományozta. Szerencsét kívánunk a tudós tanárnak, a gyógypedagógiai tanítóképző egyik előadójának a kitüntetéshez.

Az igazgatók állandó helyettesítése. A gyógypedagógiai intézeteknél az igazgatók helyetteseül a következők jelöltettek ki:

A siketnémák budapesti	intézeténél	Lázár Pál,
" "	váci	" Szotfrid József,
" "	körmöcbányai	" Adamcsik István,
" "	pozsonyi	" Hövényes Antal,
" "	ungvári	" Schulmann Adolf,
" "	soproni	" Hobler Rezső,
" "	kaposvári	" Schnellbach Ferenc,
" "	temesvári	" Stancel János,
" "	kecskeméti	" Gönczy Gyula,
" "	kolozsvári	" Kabán József,
" "	debreceni	" Govrik Béla,
" "	egri	" Erdélyi József,
" "	szegedi	" Plichta Béla,
" "	jolsvai	" Piroska Károly,
" "	aradi	" Hertilla Szilárd,
a vakok budapesti intézeténél	Séra Lajos,	
" "	kolozsvári	" Müller Lajos,
a budapesti áll. gyógypedagógiai intézetnél	Ákos István,	
" "	kisegítő-iskolánál	Káplán Gyula.

A kijelölt helyettesek a tíz hónapi szorgalmi időben helyettesítik az igazgatókat esetleges távollétük ideje alatt. A |szüneti helyettesítésre vonatkozólag esetről-esetre, a szabadság kérés alkalmával tesznek az igazgatók javaslatot.

Kinevezések. A m. kir. vall. és közoktatásügyi miniszter úr az 1909. évi augusztus hó 28-án 83667. sz. a. kelt rendeletével Schnellbach Ferencet, Kabán Józsefet, Deschenszky Ferencet, Kegler Ferencet, Szabados Ödönt, Ehling Jakabot és Horváth Pált a IX. fiz. oszt. 3-ik fokozatába; Müller Lajost, Tasch Pétert és Karnay Árpádot pedig a X. fiz. oszt. 3-ik fokozatába; 84680. sz. a. kelt rendeletével Derbész Bertalant, Schreiner Ferencet és Zemkó Pétert a X. fiz. oszt. 3-ik fokozatába; 85812. sz. a. kelt rendeletével Fürj Pált, Pirovits Jenőt, Tóth Zoltánt, Szentgyörgyi Gusztávot és Láng Istvánt a X. fiz. oszt. 3-ik fokozatába; 80587. sz. a. kelt rendeletével pedig Simon József, Fiedler Lajos, Szabó Károly, Deschenszky Nándor, Kozma Sándor, Sturm József, Wayán Ferenc, Tamás István, Sándor Szilveszter, Varga József, Joó Sándor és Lett József szakvizsgát tett kartársainkat korábbi állomás helyeiken való meghagyás mellett a XI. fiz. oszt. 3. fokozatába kinevezte.

Szerencsét és sikeres működést kívánunk kinevezett kartársainknak.

Képzőnk előadó tanárainak megbízatása. A 86900. sz. a. kelt rendelettel a gyógypedagógiai képzőn a szellemi fogyatékosokra vonatkozó összes ismeretek előadásával Berkes János; az összes érzékszervek bonc-élet és kórtanának előadásával Ranschburg Pál dr.; a beszédszervek bonc és élettanának, valamint a beszédhibák javításának előadásával Szabó Artur dr.; a siketnémákra vonatkozó összes ismeretek előadásával Klis Lajos; a fonetika és az ezzel kapcsolatos nyelvalaktan előadásával Borbély Sándor; a vakokra vonatkozó összes ismeretek előadásával Herodek Károly az 1909—10. tanévre újból megbízott.

Nyugdíjazás A m. kir. vall. és közoktatásügyi minister úr a 28257.—1909. számú rendeletével Moussong Pál gyógypedagógiai tanárt saját kérelmére nyugdíjazta.

Véglegesítések. Kartársaink közül az 1909. évi július és augusztus hó folyamán a vallás- és közoktatásügyi ministerium állásaikban véglegesítette: Schnitzl Gusztáv, Michels Fülöp, Pető Ferenc, Juhász Zoltán, Rieger György, Miskey Károly, Schäffer Mátyás, Májer András, Györgyfy Ákos Memesdfalvi József, Faragó Géza, Frey József és Tóth Árpád kartársakat.

Hitoktatói vizsgálatok. A ministerium egedélye alapján az elmúlt tanév végén siketnémák hitoktatására képesítő vizsgálatot tettek: Bacsinszky Ernő az ungvári intézet gör. kath., Braunfeld Mór az ungvári intézet izr., Beleszlíjn Illés a temesvári intézet gör. kel. és Kákos Sándor a temesvári intézet róm. kath. hitoktatója. Mind a két intézetnél Herodek Károly volt a miniszteri biztos.

A gyengébb képességű siketnémák elkülönített oktatása. A m. kir. vallás és közoktatásügyi ministerium felhatalmazta az orsz. szaktanácsot, hogy a gyengébb képességű siketnémák intézetének felállítására a szükséges előkészítő lépéseket megtegye s a költségekről nyújtson tájékoztatást. Elvileg tehát már elhatározott dolog a gyengébb képességű siketnémák elkülönített oktatása.

Az intézet tényleges megteremtéséről azonban, mint a rendelet is mondja, csak abban az esetben lehet szó, ha a szükséges költségek rendelkezésre fognak állani.

Alapvizsgálat. A gyógypedagógiai képzőn az elmúlt tanév végén június 22-én tartott meg az I-ső éves hallgatók alapvizsgálata. Az előadó tanárokból álló vizsgáló-bizottság elnöke Náray-Szabó Sándor dr. ministeri tanácsos úr volt. Vizsgálatot tettek: Berinza István, Dankó István, Gábor Lajos, Góts Ottó, Hochrein Lajos, Jávor Gyula, Kovács Zoltán, Kún Ernő, Pakán Árpád, Szabó Géza, Sz. Szabó László, Takács Gyula, Varga Róbert és Kanizsai Dezső.

Szünidei tanfolyamok. Az elmúlt szünidő folyamán az eddigi szokáshoz híven ismét két gyógypedagógiai tanfolyamot rendeztetett a m. kir. vall. és közoktatásügyi minisztérium.

A gyengétehetségűek oktatására képző szünidei tanfolyam július hó 29-én Dr. Tóth István ministeri biztos elnöklete alatt tartott vizsgálattal ért véget. Előadók voltak Berkes János, Éltés Mátyás és Dr. Rejtő Sándor. Az előadásokat végighallgatták és a vizsgálaton gyengétehetségűek oktatására képesítő bizonyítványt szereztek: Buda Gyula, Csia Antal, Galbavy József, Gyovai István, Hatvani József, Hrabál Erzsébet, Kamuty Lajos, Kollmann Mihály, Nagy Malvin, Pólya Imre, Ruzics Dusán, Salamon Anna, Sárosy József, Schira Mariska, Stadler József, Szabó József, Tóth Jenő, Tömöry Jenő és Weber József tanítók és tanítónők.

A beszédhibák tanítására képesítő tanfolyam záróvizsgálata július hó 28-án tartott meg Arányi Olivér min. biztos elnöklete alatt. A tanfolyam előadója Dr. Sarbó Artur egyetemi tanár volt, a gyakorlati részeket pedig Istenes Károly gyógypedagógiai tanár mutatta be a hallgatóknak. A tanfolyamot összesen 14-en végezték el.

Hallgatók felvétele. A gyógypedagógiai képző 1909/10. tanévi I. évfolyamára ösztöndíjas hallgatói minőségben a következők nyertek felvételt: Szép József, Klampfer Ferenc, Zsutty Béla, Sztoklász János, Mayer Dezső, Maár János, Vasina István, Molnár Antal, Katona Géza, Nagy Géza, Viczl Sándor, Zengő Péter, Ürmösi Jenő és Vollmann János. Kívülök még 4 önköltséges hallgató felvételét is engedélyezte a ministerium. Önköltségesekül felvétettek: Jónás Andor Jenő, Szlimák József, Milassin Gyula és Kunsch Ferenc.

Ideges gyermekek intézete. Az ideges gyermekek intézetének vezetésével Ákos István, a középiskolák iskolába járó tanulók tanításával s a növendékek felügyeletével dr. Vértes József s az orvosi felügyelet ellátásával dr. Ranschburg Pál bizatott meg. Az intézet valószínűleg még szeptember hónapban megkezdí működését.

Áthelyezések. A m. kir. vall. és közokt. minister az 1909. évi augusztus hó 4-én 80587. sz. a. kelt rendeletével Winkler Sándort a siketnémák debreceni intézetétől, Nemesdfalvi Józsefet a siketnémák soproni intézetétől, a pozsonyi intézethez, Pápay

Máriát pedig a siketnémák budapesti intézetétől a budapesti áll. kisegítő-iskolához áthelyezte.

Kirendelések. A gyógypedagógiai képző alapvizsgázott hallgatói közül a 80587. sz. a. kelt rendelet Hochrein Lajost a sn. budapesti; Berinza Istvánt a vakok budapesti, Takács Gyulát és Kun Ernőt a sn. soproni, Sz. Szabó Lászlót és Jávor Gyulát a sn. debreceni, Gábor Lajost a sn. szegedi, Varga Róbertet a sn. aradi, Dankó Istvánt a sn. ungvári, Szabó Gézáat a sn. jolsvai, Pakán Árpádot a sn. kaposvári, Góts Ottót a sn. kecskeméti intézetéhez kirendelte s valamennyit ideiglenes áll. tanítóvá neveztek ki. Ugyancsak a fenti számú rendelettel Kovács Zoltán alapvizsgát tett hallgató a sn. körmöcbányai intézetéhez rendeltetett ki az áll. tanítói fizetésnek megfelelő tiszteletdíj mellett.

Elegendő szakképesített tanerő hiányában kisegítő tanerőül a vakok kolozsvári intézetéhez Pongrácz Mihály okl. tanítót, a borosjenői gyógypedagógia nevelő és foglalkoztató áll. intézethez pedig Gyovai D. József okl. tanítót rendelte ki a ministerium.

Új intézet vakok számára. Oly vakok számára, akik a későbbi korban vakultak meg, vagy pedig akik a vakok budapesti orsz. intézetébe túlhaladott koruk miatt felvételt nem nyerhettek, az elmúlt tanévben Szombathelyen egyelőre bérelt helyiségben nyílt meg egy új intézet, mely rövid időn belül saját helyiségébe költözik, miután az intézet céljait szolgáló épület még ez év szeptemberében fedél alá kerül s 1910. év július havában már átadatik rendeltetésének. Az intézet akként van szervezve, hogy abba 14—24 éves korú mindkét nembeli vakok felvételnek s ezek 4 éven át négy osztályban nyernekt oktatást a leendő vak iparos számára szükséges legfontosabb elméleti tárgyakból s ezzel párhuzamosan kiképeztetnek a vakok természetének megfelelő egyik vagy másik iparágban. Ugyancsak az intézet épületében nyer elhelyezést a vakokat gyámolító országos egyesület dunántúli fiókegyletének foglalkoztatója is. Az intézetbe felvett növendékek elméleti kiképzésének kiadásait az intézetet építtető kultusz-ministerium viseli, míg azok ipari képzéséről, élelmezéséről és ruházataról a fiókegyesület gondoskodik társadalmi úton, esetleg a ministerium segítségével.

Az intézet hivatva lesz mintegy 100—120 vak felebarátunkat emberi méltóságukat megillető helyre juttatni s sok, eddig parlagon heverő munkáskezet foglalkoztatni, ami úgy humanus, mint kulturális és közgazdasági szempontból igen-igen fontos feladat.

Látogatások. *A vakok budapesti országos intézetét* a nagy szünetidő folyamán a következő külföldi vendégek látogatták meg: dr. Hochheim szemorvos Berlinből, Umlauf József a vakok brüni intézetének tanára, dr. Gerling orvos Elmshornból (Schleswig-Holstein) és dr. Strank-Komenetzky Irkutskból (Oroszszibéria). — *A budapesti állami gyógypedagógia nevelő intézetet* a nemzetközi orvos kongresszus tagjai közül I. v. Deventer amsterdami, Aug. Ley bruxelles-i, H. W. Frauenthal és O. G. Xerley newyork-i orvosok keresték fel.

A siketnémák pozsonyi intézete hosszú huza-vona után végre új hajlékhoz jut. A szept. 6-iki törvényhatósági bizottsági gyűlés névszerinti szavazással elhatározta, hogy a Török Ferenc- és Korona-utca között fekvő körülbelül 700 négyszögnyi sarokterületet megveszi a siketnéma intézet céljaira. Egyben kiutalványozta a 36.000 koronányi vételárt. A városi mérnöki hivatalt pedig utasította az új épület terveinek elkészítésére. Az építkezés és berendezés költségeire 150.000 korona irányoztatott elő. Az intézetet externátusnak tervezik.

A tervek jóváhagyása után rögtön kiírják a versenytárgyalást és kora tavasszal hozzá fognak az építkezéshez.

Ha tehát valami előre nem látott akadály közbe nem jön, akkor remélhetőleg a jövő tanévet már új hajlékában nyithatja meg az intézet, melynek jelenleg 5 osztálya van.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Az abnormalis gyermekek oktatásának és nevelésének szabályozása Dániában. A szaktanácshoz érkezett hivatalos jelentés alapján közöljük Dánia törvényhozási intézkedéseit és intézményeinek berendezését az alábbiakban.

Általában csak a siketnémák tanításáról gondoskodik az állam, a többi fogyatékos tanítása és nevelése nagy részben magán gondoskodás tárgya.

Siketnémák.

A siketnémák nevelése Dániában tanügyi kérdésnek tekintett kezdettől fogva s az állam gondját képezte. A kormány, miután előbb 1805 ben Kielben (később Schleswigbe helyeztetett át) állított fel intézetet elrendelvén, hogy Ilesvig-Holsteinban élő minden siketnéma az intézetben tanítassék, 1807. április 17-én rendeletileg intézkedett, hogy Kopenhágában királyi intézet létesíttessék 40 növendék számára. 10 évvel később 1817. április 2. a tankötelezettség is kimondatott s maig is érvényben van. (Csak siketnémákra.) A kopenhágai intézet mindjobban bővült s körülbelül 1865 körül, midőn az élőszo tanításának szükségességét mindinkább hangoztatták s egy magán intézetben ennek segélyével tanítottak is, ezen intézet is segélyben részesült s 1867—1880. tehát a királyi intézet mellett, melynek 110 növendéke volt, egy segélyezett magán intézet állt fenn 80 növendékkal, akik az élőszo módszerével tanultak s egy kis intézet 20 növendékkal gyengébb tehetségük számára. Ez utóbbi két intézetben a növendékek nagy része az állam elhelyezettje. Midőn 1879. körül a királyi intézet, bár a növendékek számát kb. 140-re szaporították, kicsinynek bizonyult az 1880. évi törvény alaptán új intézetet emeltek Fredericiában, (Jütland) amelyben kizárólag az élőszo módszerével tanítottak.

Az ide felvett gyengébb tehetségű gyermekek a kopenhágai intézetbe szállíttatnak át, ahol a jelbeszéd segélyével tanulnak. 1890-ben, hogy az összes siketnémák elhelyezhetők legyenek Nyborgban a legintelligensebb gyermekek és Fredericiában a kisebb gyermekek számára előkészítő-iskola létesíttetett.

Intézet szerint így oszlanak meg a növendékek. A kopenhágai intézet internatus fiúk és leányok számára s a csekélyebb értelmi fokon álló gyermekek számára rendeztetett be. Jelnyelvel tanítanak. Növendékek száma 70—75. A fredericiai intézet a közepes tehetséggel bíró gyermekek számára részben internatus, részben externatus. Ehhez az intézethez előkészítő iskola is van csatolva, ahová minden 8 éves gyermek beküldetik. Körülbelül egy évi előkészítés után tehetség szerint osztatnak be a gyermekek vagy a kopenhágai, vagy a fredericiai, vagy a nyborgi intézetbe. Ez utóbbiba (kb. 70 növ.) a legtehetségesebb siketnémák jutnak s akik részleges hallással bírnak. Ez az intézet teljesen externatus.

Az intézet felügyeletét a vallás és közoktatásügyi minisztérium gyakorolja. 1865-ben az intézetek fölé főigazgatói állás szerveztetett, mely ez idő szerint M. C. Goos, jogtanár, titkos tanácsos, volt miniszter és képviselővel van betöltve. Ő a közvetítő hatóság az egyes intézetek és a ministerium közt. A növendékek egyes intézetek közt való elosztását a főigazgató és a három intézet igazgatója végzi. Hogy minden tanköteles gyermek iskolába járjon, a községek lelkészei minden évben jegyzéket küldenek a minisztériumhoz a siketnémákról. Ezen jegyzékek a kopenhágai királyi intézet igazgatóságának küldetnek le, aki a nyolc éves kort elért gyermekeknek behívása tárgyában javaslatot tesz. A növendékek eltartási díja ez idő szerint 280 korona, amelyet a szülők, vagyontalanság esetén az illetékes község tartozik fedezni. Ezen segély nem minősíttetik közsegélynek s az élvezőt polgári jogaiban nem korlátozza. Az iparos siketnémák, az ipar törvény értelmében iparendélyért nem kell, hogy fizessenek. Az 1900. november 12-iki királyi rendelet külön lelkészi állást szervezett a siketnémák részére. A lelkészt az állam fizeti.

Vakok,

A vakok oktatása a siketnémákéval kb. egyidőben kezdődött, de más módon fejlődött. A vakokról való gondoskodást egy jótékony egyesület látta el s bár ennek helyét újabban az állam foglalta el, jórészt még most is magán gondoskodásból részesülnek támogatásban. Tankötelezettség nincs kimondva s elhelyezésük csak a szülők és gyámok kérelmére s a miniszter jóváhagyásával történik. Az ellátási díjat is a ministerium állapítja meg s az 1857 óta 700 kor., mely azonban legtöbbször mérsékeltetik, sőt a teljes igazolt szegénység esetén el is engedtetik. A lelkészek a vakokról is küldenek évente jegyzéket, ennek alapján az igazgató a szülőket felhívja, hogy a vak elhelyezését kérelmezzék. A vakokra vonatkozó részletesebb közlést a Kopen-

hágaai intézet 50 éves fennállása alkalmával kiadott emlékkönyv alapján lapunk egyik közelebbi számában fogjuk közölni.

Gyengeelméjűek, hülyék, stb.

A gyengeelméjűek oktatása magán úton kezdődött. Keller János létesített intézetet a számukra s a dán kormány az utóbbi 30 év alatt mindig nagyobb és nagyobb eréllyel támogatta s emelte a mai magas fokra. A kormány ezt a jelentékeny kérdést nemcsak jótékonyasági, hanem törvényhozási szempontból is fontosnak tartja s az intézmények többször képezték úgy a kormány, valamint a törvényhozás tanácskozási tárgyát, míg az 1902. évi törvény szabályozza ezt az ügyet is. Ez a törvény egyöntetűen rendezte a két meglevő intézet szabályzatát s biztosította az állam ellenőrzési jogát. A két nagy intézet bizonyos autonomiával és függetlenséggel kormányozza. Az intézet tulajdonjoga megmaradt, a vezetés és kihasználás is bizonyos mértékben a tulajdonosok tetszésére bízott s olyan a külső szervezet is, hogy állami támogatás mellett, állami felügyelet alatt, de a törvényhozástól függetlenül teljesítik a bevételeket és kiadásokat.

Az állami hozzájárulás tekintélyes és emelkedő. Az első segély 1876/77-ben 10.000 kor, volt, jelenleg pedig 600.000 kor. Minden intézetnek van ingatlanain kívül tekintélyes alapítványa.

Az egyik intézet Gamle Bakkehus-Ebberodgaard címmel bír. Ezt 1855-ben magánosok alapították.

Szervezete szerint a főintézet a Gamle Bakkehus nevelő és tanintézet. 4 csoportja van. Ez első a kísérleti csoport, ahová az új növendékek oszthatnak be, a 2. az iskola, 3. a foglalkoztató, 4. az ápoló csoport. A bennlakók száma 1907. volt 240, ezek közül 190 gyermek tanult, 7 felnőtt foglalkozott, 18 ápolatott.

Az intézet mellett ez épületben van a képezhetetlen hülyék menhelye 450 felnőtt bennlakóval, kik közül 11 munkaképes volt. Egy épület fiú és leány gyermekek, két épület újból férfiak, nők és gyermek számára berendezve. Az eltartási díj minden egyes után 600 korona. Az 1902. évi törvény értelmében a szegények után ezen díj felét az állam fizeti s ez képezi az állam hozzájárulását, másik felét jótékony egyesületek, magánosok, vagy községek, illetve kerületek fedezik.

A másik nagy intézet Brejmingban van. (Keller-féle). Ezen intézet is több osztályra oszlik és pedig előkészítő és tanító, ápoló és foglalkoztató osztályra. A szabályzata ezen intézetnek is ugyanaz, mint a Gamle Bakkehusnak, valamint az újonnan létesítendő Ribe-i intézetnek is. Az intézetekbe körzetbeosztás szerint veszik fel a gyengeelméjűeket, a Ribeban létesítettbe azokivül a közveszélyeseket is.

Megjegyzendő még, hogy a népiskolák mellé külön osztályok szervezetnek utóbbi időben a gyengeelméjű gyermekek számára (kisegítő-iskola).

Az epileptikusokról magán intézetek gondoskodnak, csak a Nyborgi intézet kap állami segélyt. Ez azonban csak kezdet, s

jelenleg törekednek arra, hogy ezekről is külön intézetekben gondoskodjanak.

A nyomorékok (estropiasok) gondozása is magán jótékony-ság feladata. 1872-ben Kundsén Hans lelkész létesített intézetet, melyét jelenleg egy egyesület tart fenn az állam 83 000 korona hozzájárulásával.

A beszédhibások ügyét magánosok karolták fel. 1895-ben egy francia orvos nyitott tanfolyamot Kopenhágában a szegény gyermekek számára, míg 1898. állami beszédhibások iskolája létesítettet. különösen szegény gyermek és serdülők számára. 10—15-önként csoportokra osztva nyernek tanítást s a siketnéma intézetben Kopenhágában nyernek ez időre elhelyezést. Rendszerint 4 heti cursusok tartatnak. 1906—07-ben 8 cursus volt 10—10 résztvevővel. 40-en 15 éven fölül, a többiek azon alul voltak, köztük 56 férfi és 24 nő. Az intézmény 3 csoportra oszlik: dadogókra, selypítőkre és beszédszervi hibákban szenvedőkre. A főfelügyeletet a siketnéma intézetek főigazgatója végzi s a tanítást a kopenhágai intézet igazgatója és egy kinevezett orvos irányítja.

Az intézmények a következő állami hozzájárulásban részesülnek:

A siketnémák intézetei	253.000 kor.
A vakok intézetei	158.086 "
A gyengeelméjűek intézetei	600 000 "
Nyomorékok intézetei	83.000 "
Beszédhibások intézetei	10.000 "
	<hr/>
	1,104.086 kor.

Bulgária.

A sófiai intézet, mely ez idő szerint egyedüli Bulgáriában, iskola internátussal. Az internátusba nem vétetnek fel 40-nél többen, az iskolába 60 nál többen. Az intézetek nagyságát és berendezését, illetőleg a bulgár kormányt azon elv vezeti, hogy minél több kisebb internátus létesíttessék, mert ebben a növendékek egyéni oktatása és családi nevelés leginkább elérhető. Az intézet felügyeleti és adminisztratív tekintetben a közoktatásügyi-minisztérium népoktatásügyi osztálya alá tartozik. Az intézetek célja a német, osztrák és svájci intézetek mintájára állapított meg. A felvételi kor betöltött 7 évtől 12 évig terjed. Az internátusba idősebb gyermeket rendszerint nem vesznek fel, de az iskolába idősebbek is bejárhatnak.

A felvétel a szokott feltételek mellett, az igazgató javaslatára történik, a felvétel joga a minisztériumé. Tandíjat nem fizetnek a gyermekek, az internátus ellátási díja évi 300 frank. Díj mérséklés is van s az intézetnek ingyenes helyei is. Az ellátott gyermek más címen nem fizet semmit. Az igazgató vezeti az intézet ügyeit a gondnokkal. A tanítási idő 8 évig terjed 8 felmenő osztályban. A növendékek tehetség szerinti elkülönítést szükségesnek tartják s úgy viszik keresztül, hogy egy tanító, osztályát 2 cso-

portban tanítja. Az elméleti oktatás 8—1 óráig tart, délután 3—5-ig csak kézügyességi órák vannak. Az intézet egyúttal tanítóképző is. Hogy alkalmas tanerőket kapjanak, az elemi tanítóképzőt végzett növendékek közül azok, akiket a tanítóképző tanítói erre alkalmasnak talál, hallgatókul látogatják az intézetet. Ez a tanfolyam rendszerint egy évig tart s ez idő alatt a tanítási móddal ismerkednek meg s egyúttal a felügyelet teendőit is végzik. Egyidejűleg elméleti előadásokban is részesíttetnek. A legalkalmasabbak azután segédtanítókul alkalmaztatnak az intézetnél 3 évi tartamra. A segédtanítók kötelesek a német nyelvet megtanulni. Egyidejűleg az elméleti tárgyak minden ágában alapos és kiterjedt oktatást nyernek. Különös gond fordítottak arra, hogy a szakirodalom alapvető termékeit megismerjék. Bizonyos csoport növendék tanítása is rájuk bízatik, amely munkában az igazgató és idősebb tanítók nyújtanak útmutatást. 4 évi gyakorlás után vizsgára bocsáttatnak, amelyen a német nyelven kívül kb. ugyanazon szakokból vizsgáznak, amelyeket a porosz szabályzat követel. Bevégzett képzés után a fiatal tanítók külföldi tanulmány útra küldetnek, hogy más intézetek tanítási és nevelési eljárását is tanulmányozzák. A fizetés nincs törvényileg szabályozva, hanem esetről esetre állapítatik meg. Jelenleg (1908.) az igazgató lakáson kívül 3600 frankot, az első tanító 2400 frank, 2 segéd-tanító 1500—1500 frank, egy gyakornok 1260 frank évi fizetést kap. Segéd-tanítók és gyakornokok a fizetésen kívül lakást és ellátást is kaphatnak, ha a felügyelet teendőinek ellátását elvállalják. Igazgató évente legalább egyszer kimerítő jelentést tartozik beterjeszteni a minisztériumhoz.

Angolország.

A vak, siketnéma és fogyatékos gyermekek oktatására vonatkozólag 2 törvény hozatott; az 1893-iki a vakok és siketek, az 1899-iki a fogyatékos és eskóros gyermekek ügyét szabályozza.

A vakok és siketek tanítása kötelező minden helyi hatóságra, amely tartozik gondoskodni minden 5—16 éves vak és minden 7—16 éves siketnéma oktatásáról, vagy saját intézetében, vagy valamely elismert intézetben, az ellátás, illetve ilyen intézet mellett valamely megfelelő családnál való elhelyezés költségeinek megfizetésével. Ezen rendelkezés 2 féle intézetet teremtett: községi, illetőleg hatósági és magán intézeteket. Ez utóbbiakat testületek vezetnek s többnyire jótékony adományokból tartják el. A hatóságok a magán intézeteket támogatják szívesen, mert a befektetési költségeket megtakarítják s kisebb iskolák létesítését elkerülik. A vak és siketnéma gyermekek legnagyobb része ilyen internátusos intézetben van elhelyezve. Az oktatási díjakat az iskola tanács állapítja meg. Az ipari képzés célját több vakok foglalkoztatója s néhány siketnéma intézet szolgálja, ahova 16 éven felüli gyermekek fogadtatnak be. Ezen oktatás díjazását az 1902. évi oktatási törvény II. fejezete szabályozza. A vakok tanítói számára tanítóképző van Norwoodban, a siketnémák tanítói számára Ealingben és Fizroy Squaren Londonban, de a legtöbb

tanító önképzés útján készül valamely nagyobb iskolában, vagy intézetben. A siketnémák intézetében minden gyermek, az élőszo segítségével tanulhat s azok tanulnak jel, illetve újj beszéddel, akik az élőszo megtanítására nem képesek.

A fogyatékos gyermekekre vonatkozó törvény kiterjed a szellemileg fogyatékosokra, gyenge elméjű, gyenge tehetségű, testileg fogyatékosokra, nyomorékok és eskórosokra. Ezen törvény azonban nem kötelez minden gyermeket az iskolába, illetve intézetbe járásra. A helyi iskola hatóság az iskola tanács jóváhagyásával rendelkezhet ilyen gyermekek összeírásra és taníttatása tekintetében. A gondoskodás lehet a népiskola mellett leendő külön osztályok felállítása, a távollakó gyermekeknek ezen iskola közelében való elhelyezése; de lehet külön intézetek létesítése, vagy elismert intézet támogatása is. Így azután szintén kétféle iskola, vagy intézet van számukra, nyilvános és magán intézet. A valóságban majdnem minden fogyatékosok számára szolgáló intézet nyilvános, az eskórosoké pedig magán intézet. A tovább képzésről az iparos képzés szabályzatában van intézkedés. A teljes díj iskolákban egy-egy gyermek után átlag 12 font (300 kor.), benlakásos intézetben 30—35 font (750—875 kor.) évente.

Minden elismert intézet egyenlő szabállyal bír s az elismert intézetek jegyzékébe felvételik. A felügyeletet a testületek felügyelője végzi.

A hivatalos jeleggel bíró iskolák és intézeteken kívül több magán intézet is van, jobb módú szülők gyermekei számára. Ezek a nyilvános felügyelet alól kivételtek, de törvényhozás útján megállapított segélyben, vagy hozzájárulásban nem részesülnek.

Az intézetet elhagyott gyermekeket „gondoskodó-bizottság” veszi pártfogása alá, mely azonos kapcsolatban van a helyi iskolai bizottsággal. A gondoskodó-bizottság kötelessége, hogy a kilépett gyermekek megfelelő életpályáról gondoskodják és az első években segítse, míg mesterségében jártasságra nem tesz szert.

VEGYES.

Hivatalos nyugtázás. A „Magyar Gyógypedagógia” 1909. évfolyamára előfizettek illetve járulékaikat beküldötték: Román József Szatmárnémeti 10, Hatvany József Debrecen 10, Pischinger Nándor Budapest 10, Ruztics Dusan Ujvidék (félévre) 5 K. Budapest 1909. szeptember 8.

A kiadóhivatal nevében:
Éltes Mátyás, pénztáros
VIII., Mosonyi-utca 6.